

2

Lab

Tìm hiểu ngôn ngữ Assembly

Introduction to Assembly Language

Thực hành Lập trình Hệ thống

Học kỳ II – Năm học 2020 - 2021

Lưu hành nội bộ

A. TỔNG QUAN

A.1 Mục tiêu

- Tìm hiểu và làm quen với Hợp ngữ (Assembly Language - ASM)
- Tìm hiểu quá trình dịch từ một mã nguồn assembly thành tập tin thực thi
- Thực hành viết một số chương trình mẫu dưới dạng hợp ngữ (theo AT&T)

A.2 Môi trường

- Máy cài Hệ điều hành Linux (máy ảo).
- Các công cụ biên dịch, hợp dịch, liên kết **as**, **ld**.

A.3 Liên quan

- Sinh viên cần vận dụng kiến thức trong Chương 3 (Lý thuyết).
- Các kiến thức này đã được giới thiệu trong nội dung lý thuyết đã học do đó sẽ không được trình bày lại trong nội dung thực hành này.
- Tham khảo tài liệu (Mục E).

B. KIẾN THỨC NỀN TẢNG

B.1 Hợp ngữ là gì?

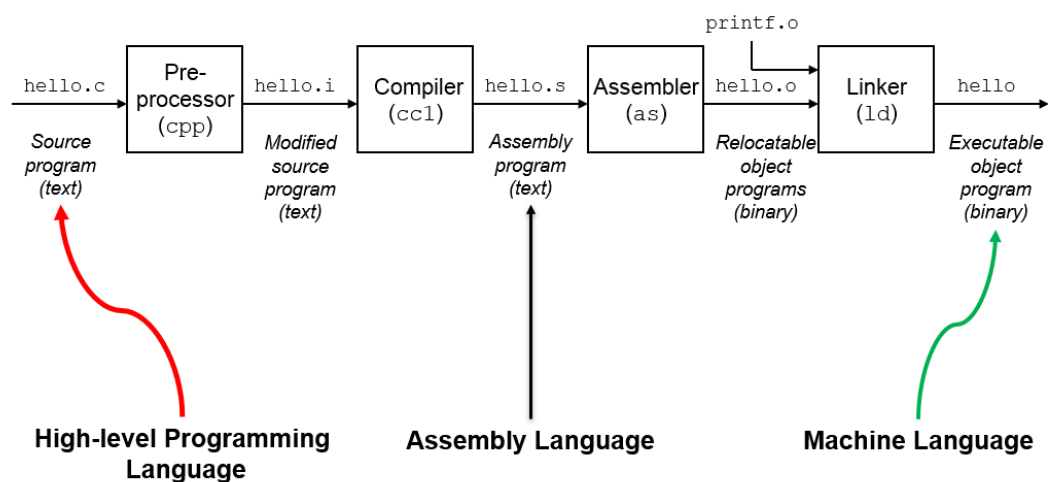
Hợp ngữ - Assembly Language (hay viết tắt là ASM) là ngôn ngữ bậc thấp, và nằm ở vị trí trung gian bên cạnh ngôn ngữ máy và ngôn ngữ bậc cao. ASM sử dụng các từ gợi nhớ (mnemonics) để viết các chỉ thị (instructions) lập trình cho máy tính thay vì bằng những dãy số 0 và 1 (ngôn ngữ máy).

```
push %ebp
mov %esp, %ebp
sub $0x8, %esp
movl $0x1, -4(%ebp)
sub $0xc, %esp
push $0x0
call 8048348
```

Hình 1. Ví dụ về một đoạn hợp ngữ

Về **ưu điểm**, Hợp ngữ thân thiện hơn so với ngôn ngữ máy – vốn rất khó hiểu, dễ gây lỗi và tốn nhiều thời giờ. Hợp ngữ có thể tương tác rất sâu dưới hệ thống, chúng có thể giao tiếp trực tiếp với các phần cứng và bắt chúng hoạt động theo ý người lập trình. Bên cạnh đó, hợp ngữ cũng rất hữu ích trong kỹ thuật dịch ngược (reverse engineering) – được sử dụng rộng rãi trong lĩnh vực an toàn thông tin.

Về **nhược điểm**, so với các ngôn ngữ bậc cao quen thuộc (C, C++, Java, Python ...), hợp ngữ ít thân thiện hơn, và phụ thuộc vào kiến trúc CPU (ARM, x86-32, x86-64), hệ điều hành (Linux, Windows, Mac) và các tập chỉ thị mà nhà sản xuất phần cứng đưa ra. Nói cách khác, ASM là một ngôn ngữ, nhưng thực tế không giống như các ngôn ngữ lập trình khác, không có một định dạng chuẩn nào cho các trình hợp dịch (Assembler) sử dụng để dịch các chương trình ASM.

Hình 2. Quá trình dịch từ 1 chương trình dạng C sang tập tin thực thi

Một chương trình viết bằng ngôn ngữ bậc cao hay hợp ngữ không thể được thực thi trực tiếp bởi máy tính. Sau khi được viết xong, chương trình này phải trải qua quá trình dịch thành ngôn ngữ máy. Quá trình này được mô tả trong **Hình 2** bao gồm các giai đoạn:

- Giai đoạn tiền xử lý (Pre-processor)
- Giai đoạn dịch từ ngôn ngữ bậc cao sang hợp ngữ (Compiler)
- Giai đoạn dịch hợp ngữ sang ngôn ngữ máy (Assembler)
- Giai đoạn liên kết (Linker)

Vì vậy, bước đầu tiên để học và viết hợp ngữ là xác định môi trường sử dụng của nó.

Trong bài thực hành này, sinh viên được yêu cầu viết hợp ngữ theo cấu trúc AT&T (sử dụng Hệ điều hành Linux, các công cụ biên dịch, hợp dịch như, as, ld)

B.2 Cấu trúc cơ bản và các thành phần của một chương trình hợp ngữ

Thông thường chương trình hợp ngữ có 03 phần (section) được khai báo:

- **Text** section: là **bắt buộc** trong tất cả các chương trình hợp ngữ. Đây là nơi mã lệnh được khai báo.
- **Data** section: được sử dụng để khai báo vùng nhớ nơi các thành phần dữ liệu được lưu trữ cho chương trình. Thường sử dụng để khai báo biến, hằng sử dụng cho chương trình.
- **Bss** section: Phần bss khai báo các phần tử dữ liệu chưa được gán giá trị (hoặc null). Đây là thành phần không bắt buộc, nếu không sử dụng có thể bỏ qua.

```
.section .data
output:
    .string "Hello, World"
.section .text
    .globl _start
_start:
    movl $13, %edx
    movl $output, %ecx
    movl $1, %ebx
    movl $4, %eax
    int $0x80
    movl $1, %eax
    int $0x80
```

Hình 3. Chương trình Hello World dưới dạng ASM

Trong Linux, để tiến hành biên dịch và thực thi một chương trình dưới dạng ASM (file **.s**), ta sử dụng các công cụ **as**, **ld**.

```
lando@ubuntu:~/Test$ as -o example.o example.s
lando@ubuntu:~/Test$ ld -o example example.o
lando@ubuntu:~/Test$ ./example
Hello, World
lando@ubuntu:~/Test$
```

Có nhiều lời gọi hệ thống (system call) được cung cấp bởi kernel Linux và biết cách tìm cũng như sử dụng chúng rất có lợi trong việc lập trình hợp ngữ (assembly language). Những system call này có sẵn cho các lập trình viên sử dụng. Thông thường, với mỗi lần phát hành một kernel mới, các system call mới được thêm vào danh sách.

`/usr/include/asm/unistd.h` hoặc `/usr/include/asm-generic/unistd.h`

Thứ tự trong đó các system call mong đợi các giá trị đầu vào như sau:

- Sử dụng quy ước này, các giá trị đầu vào sẽ được gán cho các thanh ghi sau:

%eax	Name	%ebx	%ecx	%edx	%esx	%edi
1	sys_exit	int	-	-	-	-
2	sys_fork	struct pt_regs	-	-	-	-
3	sys_read	unsigned int	char *	size_t	-	-
4	sys_write	unsigned int	const char *	size_t	-	-
5	sys_open	const char *	int	int	-	-
6	sys_close	unsigned int	-	-	-	-

Giá trị mô tả tệp cho vị trí đầu ra (hoặc vào) được đặt trong %ebx. Các hệ thống Linux chứa ba mô tả tệp đặc biệt:

- 0 (STDIN): Đầu vào tiêu chuẩn cho thiết bị đầu cuối (thông thường là bàn phím)
- 1 (STDOUT): Đầu ra tiêu chuẩn cho thiết bị đầu cuối (thông thường là màn hình)
- 2 (STDERR): Đầu ra lỗi tiêu chuẩn cho thiết bị đầu cuối (thông thường là màn hình)

Ví dụ để gọi hàm in ra màn hình chuỗi "Hello, World"

%eax: 4 (system call number)

%ebx: 1 (file descriptor - STDOUT)

%ecx: message to write

%edx: message length

```
.section .data
output:
.string "Hello, World "
.section .text
.globl _start
_start:
movl $13, %edx    ;message length
movl $output, %ecx ;message to write
movl $1, %ebx     ;file descriptor (stdout)
movl $4, %eax     ;system call number (sys_write)
int $0x80         ;call kernel
movl $1, %eax     ;system call number (sys_exit)
int $0x80         ;call kernel
```

Sau khi khai báo các giá trị cần thiết của system call trong các thanh ghi, lệnh `int $0x80` được dùng để thực thi system call đó.

B.4 Các câu lệnh rẽ nhánh: nhảy không điều kiện và có điều kiện

Việc thực thi một số đoạn mã của chương trình dựa trên điều kiện có thể được thực hiện thông qua các câu lệnh rẽ nhánh. Những câu lệnh này sẽ thay đổi luồng hoạt động của chương trình để thực thi những đoạn mã mong muốn.

- **Câu lệnh jump không có điều kiện**

Câu lệnh thực hiện: `jmp label`

Câu lệnh **jmp** kèm theo một label trở đến vị trí đoạn mã cần nhảy đến. Khi gặp câu lệnh này, chương trình lập tức chuyển hướng đến vị trí cần nhảy.

Ví dụ: Đoạn mã khi thực thi câu lệnh **jmp** (dòng 5) sẽ nhảy đến label **overhere** ở dòng 7, bỏ qua lệnh **movl** ở dòng 6.

```
1 .section .text
2 .globl _start
3
4 _start:
5 jmp overhere
6 movl $10, %ebx
7 overhere:
8 movl $20, %ebx
```

- **Câu lệnh jump có điều kiện**

Việc nhảy dựa trên một điều kiện nhất định có thể thực hiện với các lệnh nhảy có điều kiện. Các lệnh này chỉ thực hiện nhảy khi một điều kiện đánh giá nào đó được thỏa mãn. Chúng thường được kết hợp với các câu lệnh so sánh (cmp) các giá trị để nhảy khi kết quả so sánh thỏa mãn điều kiện nào đó.

```
cmpl src2, src1
jX label
```

Một số câu lệnh nhảy có điều kiện thông dụng:

jX	Điều kiện nhảy
je	src1 = src2
jne	src1 != src2
jg	src1 > src2
jge	src1 ≥ src2
jl	src1 < src2
jle	src1 ≤ src2

Ví dụ: Thực hiện so sánh 2 số num1 và num2 với lệnh **cmpl**. Với lệnh **je** ngay sau đó, chương trình sẽ sử dụng kết quả so sánh của lệnh **cmpl** làm điều kiện nhảy, và sẽ nhảy đến label **_is_equal** nếu 2 số bằng nhau.

```
1 .section .data
2 num1:
3   .int 1
4 num2:
5   .int 2
6
7 .section .text
8   .globl _start
9 _start:
10  movl (num1), %eax
11  movl (num2), %ebx
12  cmpl %ebx, %eax
13  je _is_equal
14
15 _is_equal:
16  ...
```

C. THỰC HÀNH

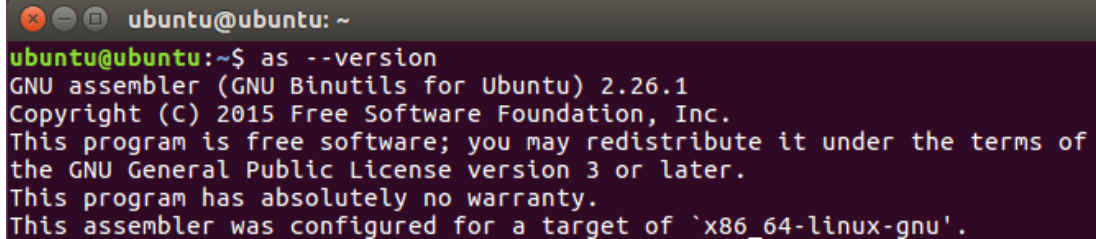
C.1 Yêu cầu 1 – Thiết lập môi trường

Yêu cầu: môi trường máy ảo Linux có các công cụ cần thiết bao gồm **ld** và **as**.

C.1.1 Kiểm tra và cài đặt các công cụ

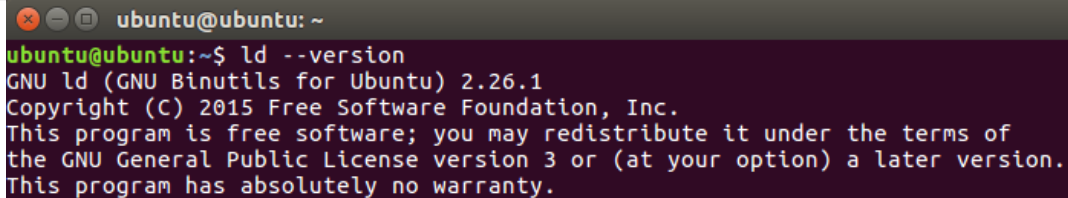
Các công cụ có thể được kiểm tra đã cài đặt chưa bằng việc gõ các lệnh trong terminal:

```
$ as --version
```



```
ubuntu@ubuntu: ~  
ubuntu@ubuntu:~$ as --version  
GNU assembler (GNU Binutils for Ubuntu) 2.26.1  
Copyright (C) 2015 Free Software Foundation, Inc.  
This program is free software; you may redistribute it under the terms of  
the GNU General Public License version 3 or later.  
This program has absolutely no warranty.  
This assembler was configured for a target of `x86_64-linux-gnu'.
```

```
$ ld --version
```



```
ubuntu@ubuntu: ~  
ubuntu@ubuntu:~$ ld --version  
GNU ld (GNU Binutils for Ubuntu) 2.26.1  
Copyright (C) 2015 Free Software Foundation, Inc.  
This program is free software; you may redistribute it under the terms of  
the GNU General Public License version 3 or (at your option) a later version.  
This program has absolutely no warranty.
```

Nếu có kết quả nào trả về không tìm thấy công cụ, gõ lệnh sau để cài đặt:

```
$ sudo apt-get install binutils
```

C.1.2 Chạy thử chương trình mẫu trên môi trường Linux

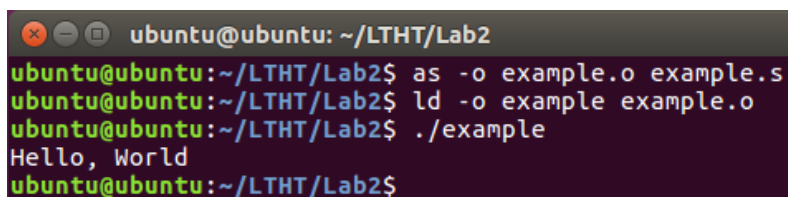
Sinh viên thử chạy chương trình mẫu ở **Phần B.2** trên môi trường đã chuẩn bị để kiểm tra thiết lập môi trường cũng như hoạt động của chương trình.

C.2 Yêu cầu 2 – Bài tập lập trình hợp ngữ (assembly)

Hướng dẫn chung: Sinh viên thực hiện viết các chương trình dưới dạng hợp ngữ (assembly) trong các file **.s**, sau đó thực hiện các bước hợp dịch và liên kết như sau:

```
$ as -o <tên file .o đầu ra> <tên file .s đầu vào>  
$ ld -o <tên file thực thi đầu ra> <tên file .o đầu vào>  
$ ./<tên file thực thi đầu ra>
```

Ví dụ:


```
ubuntu@ubuntu: ~/LTHT/Lab2  
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2$ as -o example.o example.s  
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2$ ld -o example example.o  
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2$ ./example  
Hello, World  
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2$
```


C.2.1 Chương trình in ra độ dài của một chuỗi cho trước (tối đa 9 ký tự)

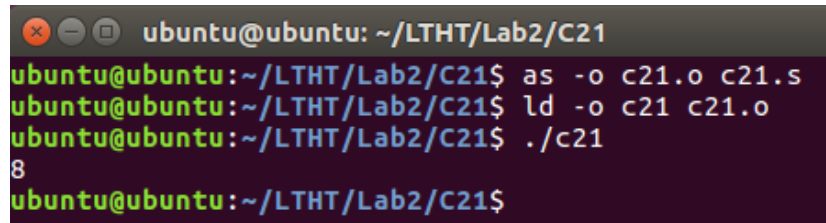
Viết chương trình dưới dạng hợp ngữ thỏa với các yêu cầu như sau:

Input: Chuỗi **msg** được khai báo sẵn trong chương trình trong section **.data**.

Output: Xuất ra màn hình độ dài của chuỗi (số ký tự - không tính ký tự null)

Giới hạn: Chuỗi có độ dài tối đa **9 ký tự**

Ví dụ: Với chuỗi **msg = "Love UIT"**, kết quả đầu ra như hình dưới


```

ubuntu@ubuntu: ~/LTHT/Lab2/C21
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C21$ as -o c21.o c21.s
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C21$ ld -o c21 c21.o
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C21$ ./c21
8
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C21$

```

Gợi ý 1.1: Phần **D.3** hướng dẫn cách lấy được độ dài của một chuỗi đã khai báo trong section **.data**. *Lưu ý độ dài này sẽ có tính luôn ký tự null ở cuối chuỗi.*

Gợi ý 1.2: Để xuất một dữ liệu nào đó ra màn hình, cần đảm bảo 2 yếu tố:

- Giá trị cần in đang **nằm trong 1 ô nhớ** (trong section **.bss** hoặc **.data**).
- Giá trị này là mã ASCII của các ký tự in được cần in ra ngoài màn hình. Ví dụ: với giá trị 65, hệ thống sẽ in được ký tự 'A'.

Gợi ý 1.3: Ta cần thiết lập giá trị các thanh ghi cho việc xuất dữ liệu như sau:

- %eax: SYS_WRITE (4).
- %ecx: **địa chỉ ô nhớ** có giá trị cần xuất
- %ebx: với STDOUT (1).
- %edx: độ dài sẽ xuất ra (bytes).

C.2.2 Chương trình chuyển chuỗi in thường sang in hoa (3 ký tự)

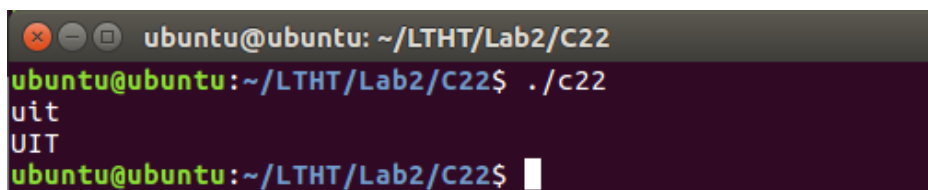
Viết chương trình dưới dạng hợp ngữ thỏa với các yêu cầu như sau:

Input: Một chuỗi 3 ký tự in thường được nhập từ bàn phím

Output: Chuỗi gồm 3 ký tự đã được in hoa.

Giới hạn: Sử dụng tối đa 2 lần xuất ra màn hình.

Ví dụ: Nhập vào chuỗi "uit". Kết quả đầu ra như sau:


```

ubuntu@ubuntu: ~/LTHT/Lab2/C22
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C22$ ./c22
uit
UIT
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C22$

```

Gợi ý 2.1: Để nhận input từ bàn phím, ta thực hiện 2 bước:

- Chuẩn bị sẵn 1 vùng nhớ trong section **.bss** có độ dài phù hợp để lưu input.

Ví dụ bên dưới tạo 1 vùng nhớ có kích thước **2 bytes** (lưu 2 ký tự) có nhãn là **input**.

```
.section .bss
    .lcomm input, 2
```

Trong đó: **\$input** sẽ lấy địa chỉ vùng nhớ, (**input**) sẽ lấy giá trị trong vùng nhớ.

- Ta cần thiết lập giá trị các thanh ghi cho 1 system call nhập dữ liệu như sau:

- %eax: SYS_READ (3).
- %ebx: với STDIN (0).
- %ecx: **địa chỉ ô nhớ** để lưu giá trị nhập vào (đã tạo trong section .bss)
- %edx: độ dài của chuỗi sẽ nhận

Lưu ý: Độ dài nhập vào cần tính cả ký tự xuống dòng. Do đó, với input là 3 ký tự thì cần khai báo độ dài của chuỗi nhập vào trong %edx là 4.

Gợi ý 2.2: 1 ký tự chỉ ứng với 1 byte, chỉ nên lấy đủ 1 byte tương ứng với ký tự đã nhập. Dựa vào địa chỉ của chuỗi để truy xuất các ký tự dựa trên chỉ số của chúng. Ví dụ bên dưới đoạn mã lấy ký tự thứ 2 (chỉ số index = 1) của chuỗi **input**.

```
movl $input, %eax
mov 1(%eax), %bl
```

C.2.3 Kiểm tra tính giảm dần của các chữ số trong số có 3 chữ số

Viết chương trình dưới dạng hợp ngữ thỏa với các yêu cầu như sau:

Input: Số nguyên **a** có 3 chữ số nhập từ bàn phím.

Output: Xuất ra màn hình nhận định: "**Giam dan**" nếu các chữ số của **a** sắp xếp theo thứ tự giảm dần, ngược lại xuất ra "**Khong giam dan**".

Ví dụ:

```
ubuntu@ubuntu: ~/LTHT/Lab2/C23
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ as -o c23.o c23.s
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ ld -o c23 c23.o
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ ./c23
Enter a number (3-digit): 321
Giam dan
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ ./c23
Enter a number (3-digit): 124
Khong giam dan
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ ./c23
Enter a number (3-digit): 433
Giam dan
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$ ./c23
Enter a number (3-digit): 326
Khong giam dan
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C23$
```

Gợi ý 3.1: Sử dụng system call tương tự **C.2.2** để nhập dữ liệu.

Lưu ý khi xử lý, chỉ nên lấy đủ kích thước của 1 ký tự để xử lý, nên chuyển từ ký tự số sang số nguyên để so sánh chính xác (ví dụ: chuyển từ '1' sang 1).

C.2.4 Kiểm tra học lực dựa trên điểm số (thang điểm 100)

Viết chương trình dưới dạng hợp ngữ thỏa với các yêu cầu như sau:

Input: Một số điểm **a** từ bàn phím (**a** là số có 2 chữ số: $10 \leq a \leq 99$)

Output: Xuất ra màn hình nhận định:

- "**Gioi**" nếu điểm từ 80 trở lên.
- "**Dat**" nếu điểm từ 55 trở lên.
- "**Khong dat**" nếu điểm dưới 55.

Ví dụ:

```
ubuntu@ubuntu: ~/LTHT/Lab2/C24
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$ as -o c24.o c24.s
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$ ld -o c24 c24.o
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$ ./c24
Enter a grade (2-digit): 95
Gioi
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$ ./c24
Enter a grade (2-digit): 55
Dat
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$ ./c24
Enter a grade (2-digit): 16
Khong dat
ubuntu@ubuntu:~/LTHT/Lab2/C24$
```

Gợi ý 4.1: Số nhập vào là dạng chuỗi số, cần có bước chuyển sang giá trị số nguyên tương ứng trước khi so sánh với các giá trị như 80, 55 (Xem thêm gợi ý **D.2**).

D. THAM KHẢO

D.1 Một số lưu ý khi lập trình assembly

- **Cần phân biệt được các toán hạng:**

Khác biệt trong ký hiệu của các dạng toán hạng khác nhau:

- Hằng số: **\$1**
- Thanh ghi: **%eax**
- Địa chỉ ô nhớ: **\$output** với output là nhãn trong .data hoặc .bss
- Giá trị trong ô nhớ: **(output)** hoặc **output**

- **Trong các câu lệnh assembly, cần đảm bảo:**

- Có **tối đa 1 toán hạng là hằng số**, nếu có hằng số cần đứng ở vị trí src.
Ví dụ: `cmpl $0, %eax`
- Có **tối đa 1 toán hạng liên quan đến truy xuất ô nhớ**.

D.2 Bảng mã ASCII

- **Chuyển đổi số có 1 chữ số**

Sử dụng bảng mã ASCII để chuyển đổi từ số (demical) sang chữ (dạng ascii) và ngược lại. Tham khảo tại <https://www.ascii-code.com/>. Ví dụ: Có thể chuyển đổi từ số

5 sang ký tự '5' bằng cách cộng \$48 (ký tự '0'). Ngược lại, để chuyển từ ký tự sang số thì trừ ký tự '0'.

- **Chuyển đổi số có nhiều chữ số**

Tách riêng từng số (hay ký tự số) sau đó áp dụng cách chuyển đổi trên số có 1 chữ số để chuyển qua lại giữa số và ký tự số tương ứng của nó.

Ví dụ: Chuyển chuỗi ký tự số '123' sang số nguyên: $1 \times 100 + 2 \times 10 + 3 = 123$.

D.3 Khai báo độ dài chuỗi trong section .data

Như đã trình bày ở trên, trong section .data có thể dùng để khai báo một số biến đã gán trước giá trị hoặc hằng số được dùng trong chương trình, ví dụ chuỗi output sẽ in ra màn hình. Tuy nhiên, độ dài các chuỗi này khi dùng trong các system call vẫn được gán cứng giá trị số, đoạn khai báo bên dưới cho phép lấy giá trị độ dài của chuỗi và lưu vào biến.

```
.section .data:  
rs:  
    .string "Max is "  
rs_len = . - rs
```

E. YÊU CẦU & ĐÁNH GIÁ

Sinh viên thực hành theo **nhóm tối đa 2 sinh viên**, có thể nộp bài theo 2 hình thức:

- Nộp trực tiếp trên lớp: báo cáo và demo kết quả với GVTH.
- Nộp file code tại website môn học theo thời gian quy định.

Lưu ý: Cần chú thích chức năng của các đoạn code.

Với mỗi chương trình, sinh viên nộp file .s với định dạng:

Lab2-MSSV1-MSSV2-HọTênSV1-HọTênSV2-<yêu cầu>.s

Ví dụ: Lab2-MSSV1-MSS2-NguyenVanA-TranVanC-C21.s

F. THAM KHẢO

[1] Linux assemblers: A comparison of GAS and NASM [Online] Available at:

<https://www.ibm.com/developerworks/library/l-gas-nasm/index.html>

[2] Randal E. Bryant, David R. O'Hallaron (2011). *Computer System: A Programmer's Perspective (CSAPP)*

[3] Richard Blum (2005). *Professional Assembly Language*

HẾT